

Jenny Jurvakainen

HEVOSEN HAMMASHOITOPALVELUN MAHDOLLISUUDET SUOMESSA

HEVOSEN HAMMASHOITOPALVELUN MAHDOLLISUUDET SUOMESSA

Jenny Jurvakainen
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maaseutuelinkeinojen tutkinto-ohjelma

Tekijä: Jenny Jurvakainen

Opinnäytetyön nimi: Hevosen hammashoitopalvelun mahdollisuudet Suomessa

Työn ohjaaja: Matti Järvi

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2018

Sivumäärä: 38

Tämän opinnäytetyön taustalla on idea hevosten hammashoitopalveluita tarjoavasta yrityksestä. Työn aihe pohjautuu opinnäytetyöntekijän omaan harrastukseen ja kiinnostukseen aihetta kohtaan.

Työn tavoite on selvittää, olisiko hevosten hammashoitopalveluita tuottavalle yritykselle markkinoita Suomessa vai kattaako eläinlääkäreiden tarjoama palvelu kysynnän hevosten hammashuolton alueella. Eläinlääkäreiden ja talliyrittäjien haastatteluiden avulla selvitettiin hevosten hammasongelmien laajuutta, laatua ja onko ongelmiin löytynyt hoitoa.

Haastattelu oli puolistrukturoitu, eli kysymykset olivat ennalta laadittuja, mutta haastatellut saivat vastata kysymyksiin täysin omin sanoin. Haastateltavat valittiin opinnäytetyön tekijän yhteyksien sekä opinnäytetyön ohjaajan suosittelujen kautta.

Opinnäytetyön tuloksena saatiin täydentävää tietoa Suomen tämänhetkisestä tilanteesta hevosten hampaiden hoidon osalta. Kaikki haastatellut talliyrittäjät hoidattivat hevostensa hampaat eläinlääkärillä. Suurimmaksi osaksi talliyrittäjät olivat tyytyväisiä hammashoidon tasoon. He kuitenkin mainitsivat, että erikoisosaamiselle on aina tarvetta, ja erityisesti Pohjois-Suomessa ei ole tarpeeksi hammashoidon ammattilaisia.

Harvinaisten hammasongelmien esiintyvyys on vähäistä. Yleisimpiä hammasongelmia hevosilla ovat epätasaisesta purennasta johtuvat hammaspiikit sekä kiinnijääneet maitohampaat ja sudenhampaat.

Osaavalle hammashoitajalle löytyisi markkinoita erityisesti Pohjois-Suomesta. Alalle tarvitaan lisää toimijoita, jotka ovat kouluttautuneita ja osaavat hoitaa vaikeampiakin ongelmia. Hammashoidolle on tarvetta ja mahdollisesti kysyntääkin. Haastatellut talliyrittäjät ovat valmiita maksamaan hammashoitopalvelusta silloin, kun hevonen hoitoa tarvitsee.

Asiasanat: hevonen, hammashuolto, hammastaudit, yrittäjyys, eläinlääkärit

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Agricultural and Rural Industries

Author: Jenny Jurvakainen

Title of thesis: Potential of Equine Dental Health Care Services in Finland

Supervisor: Matti Järvi

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2018 Number of pages: 38

The idea of this thesis is based on an idea of a business which will provide dental care services to horses.

The purpose of this thesis was to find out how wide the issue of dental problems is among horses. By interviewing veterinaries and horse owners valuable information was gained about the problems and diseases they have seen in their career. The purpose was to figure out if there is need for a specialized equine dental health care service or if the service offered by veterinaries is satisfactory.

The research method in this thesis was an interview. The interview was conducted as a form interview. It was an open interview so that the interviewees could answer based on their experience. The interviewees were chosen based on personal contacts and recommendations from professionals.

All horse owners used a veterinarian to take care of their horse's teeth. Mostly horse owners were satisfied with the quality of the dental health care. They also mentioned that a specialized dental assistant is always a good thing and there are never too many of them especially in Northern Finland.

There are some rare dental illnesses of horse's teeth. The most common problems mentioned were sharp points and hooks. Wolf teeth removal or stuck milk teeth removal was also a common operation.

The outcome of this thesis is that there could be business potential for a professional dental assistant especially in Northern Finland because there are not so many experts working there yet.

Keywords: horse, equine dental, equine dental disease

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	HEVOSEN HAMMASHOITO	8
2.1	Hampaisto	8
2.2	Syöntikäyttäytyminen	10
2.3	Hammashoidon tarve	11
3	HAMMASSAIRAUKSIA	12
3.1	Oireet	12
3.2	Liikakasvu ja purentaviat	12
3.3	Kulmahampaiden puhkeaminen, maitohampaat ja sudenhammas	14
3.4	Haavat limakalvolla, kielessä tai suupielissä	15
3.5	Diasteema ja hampaan kiinnityskudoksen tulehdus	16
3.6	Reikiintyminen ja hammasmäätä	16
3.7	Vauriot, tulehdukset ja syöpymät	18
3.8	Muut hammasvaivat	20
4	HOITOMENETELMÄT	21
5	AINEISTO JA MENETELMÄT	25
6	TULOKSET	27
6.1	Eläinlääkäreiden haastattelut	27
6.1.1	Hammasongelmat	27
6.1.2	Välineet ja tilat	28
6.1.3	Hammashoidon tarve ja osaaminen	28
6.2	Talliyrittäjien haastattelut	29
6.2.1	Hammasongelmat	29
6.2.2	Hammashoito	30
6.2.3	Mielipide hammasteknikosta	30
6.2.4	Hammashoidon taso Suomessa	31
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	32
7.1	Hammasongelmat	32
7.2	Hammashoito	33
7.3	Hammashoidon mahdollisuudet	34
8	POHDINTA	35

LÄHTEET.....	37
--------------	----

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön pohjalla on idea hevosten hammashoitopalveluita tuottavasta yrityksestä. Opinnäytetyön tavoite on selvittää, onko Suomessa hevosten hammashoidolle enemmän tarvetta kuin mitä nykyään on hoitopalveluiden tarjontaa. Tällä hetkellä hevosen hammashoidosta vastaavat suurimmaksi osaksi eläinlääkärit. Lisäksi Suomessa on muutamia hammasteknikoita, jotka hoitavat hevosten hampaita. Hampaita voivat raspata myös kengittäjät. Opinnäytetyöllä ei ole toimeksiantajaa, vaan työ perustuu omaan mielenkiintoon aihetta kohtaan.

Hevosten hammashoittoon on kiinnitetty paljon huomiota viime aikoina. Hevonen on erittäin herkkä eläin, joka saaliseläimenä peittelee kipuaan viimeiseen asti. Siksi on tärkeää, että suun ja hampaiden kuntoon kiinnitetään huomiota, koska mahdolliset ongelmat voivat aiheuttaa kipua erityisesti kuolainten kanssa.

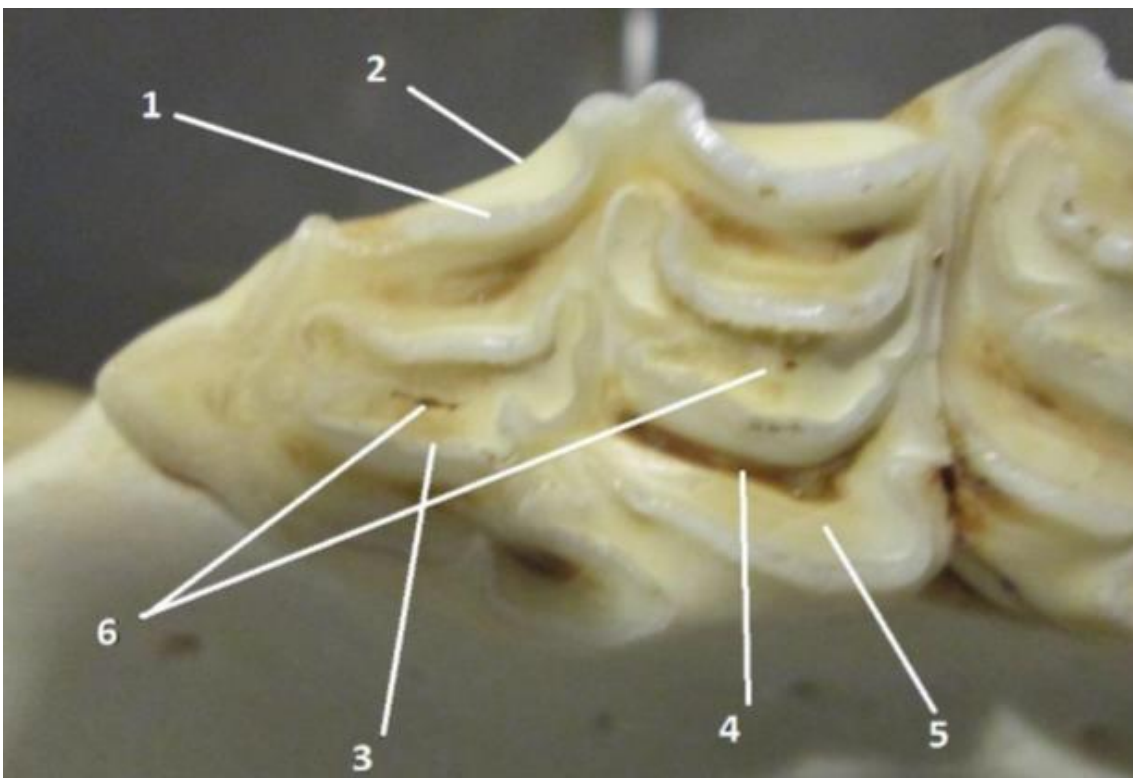
Aihe on erittäin laaja ja monipuolinen. Tässä opinnäytetyössä keskitytään erilaisten hevosella esiintyvien suun ja hampaiden ongelmien esittelyyn. Haluan myös tutkia, ovatko hevostenomistajat saaneet hevosillaan esiintyneisiin vaivoihin apua. Oletuksena on, että parhaiten tietoa saadaan talliyrittäjiltä, jotka ovat omistaneet useita erilaisia hevosia elämänsä aikana. Eläinlääkärit puolestaan tarjoavat arvokasta tietoa hoitamiensa hevosten perusteella.

Työn tietoperusta koostuu alan kirjallisuudesta sekä eläinlääkäreiden kirjoittamista artikkeleista. Aineistoa on kerätty kotimaisista ja ulkomaisista lähteistä. Työssä kerrotaan teoriaa hevosten hampaiden anatomiasta, hammassairauksista sekä hampaiden hoidosta. Teoria auttaa ymmärtämään, millaiset hevosen hampaat ovat ja miksi niitä pitää ylipäätään hoitaa.

2 HEVOSEN HAMMASHOITO

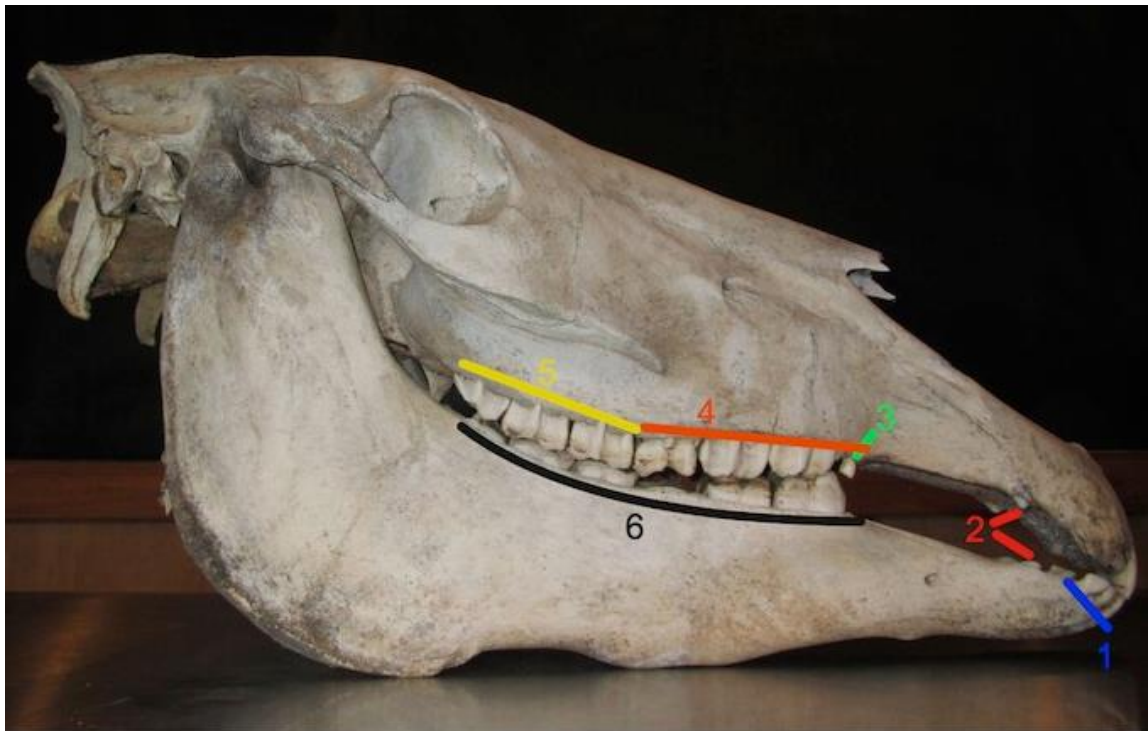
2.1 Hampaisto

Hevosen hampaat ovat kehittyneet jauhamaan karkeaa rehua tehokkaasti. Hevosen hammasta ympäröi kiille, joka muodostaa hampaassa useita poimuja (kuvio1). Lisäksi yläposkihampaissa on kiilteen muodostamat saarekkeet, joita kutsutaan infundibulumeiksi. Kiille suojaa hammasta ja sen pehmeämpiä kudoksia liialliselta kulumiselta. Hampaan näkyvä osa on kruunu. Hammas kiinnittyy hammaskuoppien seinämien luuhun sidekudossäikeillä. Hampaan ydin on täynnä verisuonia. Ydin muuttuu hevosen vanhetessa. Hampaan kuluessa ydinkanavan purupinnan puolelle muodostuu hammassementtiä, eli sekundaaridentiiniä, joka suojaa ydintä paljastumasta. Sekundaaridentiini on kehittyneeseen hampaasen hammasytimestä kasvava hammasluu. Primaaridentiini on hampaan purupinta. (Kurenlahti 2014, 3–4, viitattu 3.5.2018.)

KUVIO 1. Hampaan purupinnan kudokset. 1. Kiille 2. Uloin hammassementti 3. Saarekkeen kiille 4. Sekundaaridentiini 5. Primaaridentiini 6. Saarekkeen hammassementti (Kurenlahti 2014, 3–4, viitattu 3.5.2018)

Hevosella on korkeintaan 44 hammasta (kuvio 2). Ylä- ja alaleuassa on kummassakin kuusi etuhammasta ja kaksi kulmahammasta. Kulmahampaat näkyvät yleensä vain oreilla ja ruunilla. Lisäksi hevosella on yhteensä 24 poskihammasta. (Sjöholm 2010, viitattu 8.5.2017.) Hevosella voi esiintyä myös kaksi niin kutsuttua sudenhammasta. Sudenhampaat ovat evoluution jäännös ja niillä ei ole merkitystä rehun pureskelun kannalta. Sudenhampaat puhkeavat lähes kaikille hevosille ylös, mutta alaleukaan harvemmin. Sudenhampaat täytyy poistaa kaikilta kuolaimia käyttäviltä hevosilta, sillä ne aiheuttavat kipua kuolainten kanssa. Hevosen yläposkihampaat ovat leveämmät kuin alaposkihampaat. Poskihampaiden purentapinta on 15 asteen kulmassa sivusuuntaisesti (kuvio 3). Etuhampaat ja poskihampaat muodostavat tiiviin hammasrivistön ylä- ja alaleukaan. Hampaiden välissä ei saa normaalisti esiintyä rakoja. Hampaiden purentapinnoilla on nystyröitä ja kuoppia, minkä ansiosta hevonen pystyy jauhamaan rehunsa erittäin tehokkaasti. (Heiskanen 2012, viitattu 3.5.2017.)

1 Etuhampaat, 2 Kulmahampaat, 3 Sudenhammas, 4 Premolaarit, 5 Molaarit, 6 Poskihampaat.

KUVIO 2. Hevosen kallo ja hampaisto (Heiskanen 2012, viitattu 3.5.2018)

KUVIO 3. Purentapintojen kaltevuus (Heiskanen 2012, viitattu 3.5.2018)

2.2 Syöntikäyttäytyminen

Luonnossa hevonen käyttää jopa 16–18 tuntia rehun pureskeluun vuorokaudessa. Nykyisin talleissa asuvat hevosemme eivät käytä näin paljon aikaa pureskeluun, eikä niille annettava rehu ole niin karkeaa kuin mitä hevonen pystyisi pureskelemaan. Tämän takia hevosten hampaat kasvavat enemmän kuin ne kasvaisivat hevosen eläessä vapaana luonnossa. (Higgins & Martin 2009, 145.)

Syödessä hevosen hampaiden liikerata on puolelta toiselle, mikä auttaa lisäämään syljeneritystä ja hampaita kulumaan tasaisesti. Luonnollinen liikerata ei ole mahdollinen hevosen syödessä korkealta, kuten esimerkiksi heinäverkosta. Tämän takia hevosella pitäisi aina olla mahdollisuus syödä pää alhaalla jäljitellen sen luonnollista asentoa laitimella. Jos hevonen joutuu syömään pää pystyssä, sen hampaiden luonnollinen liikerata estyy, mikä voi johtaa erilaisten hammaspiikkien ja terävien reunojen ja koukkujen muodostumiseen. (Higgins & Martin 2009, 145.)

2.3 Hammashoidon tarve

Tiedossa on, että hevosten hampaita on hoidettu jo 600 vuotta eKr. Hammashoito ja siihen käytettävät välineet ovat kehittyneet paljon, erityisesti 1990-luvulta lähtien. (Tuomola 2017, viitattu 8.5.2017.) Nykyisin hammashoito on kehittynyt jo melko pitkälle. Tietoisuus hammashoidon tärkeydestä on lisääntynyt ja osaavia hammashoitajia on enemmän saatavilla.

Tavallisesti hevosen hampaat hoidetaan 1–2 kertaa vuodessa hevosen iästä, terveydestä ja käytötarkoituksesta riippuen. Etenkin 2,5– 4,5- vuotiaiden hevosten hampaat voi olla tarpeen tarkistaa kaksi kertaa vuodessa, koska tässä iässä niiden 24 maitohammasta vaihtuvat pysyviin hampaisiin. Jos hampaat ovat päässeet todella huonoon kuntoon, ne voidaan joutua hoitamaan jopa kolmen kuukauden välein, koska yhdellä kerralla ei voi madaltaa hammasta liikaa, jotta hampaan ydin ei vaurioidu. Hammashoito aloitetaan jo 1,5- vuotiaana, jotta hevonen tottuisi toimenpiteeseen varasta asti. Erityisen tärkeää on hoitaa hampaat ennen ajo- tai ratsukoulutuksen aloittamista, etteivät mahdolliset piikit tai muut ongelmat suussa aiheuta hevoselle kipua, kun kuolaimet ensimmäisen kerran laitetaan hevoselle. (Tuomola 2017, viitattu 8.5.2017.)

Ramey (2015, viitattu 10.5.2017) on esittänyt erilaisen näkemyksen hevosen hampaiden hoidon tarpeellisuudesta. Jos hevonen näyttää voivan hyvin, miksi hampaita pitäisi hoitaa? Olisi siis hyvä kysyä, mikä hampaissa on vialla, ennen kuin niitä aletaan hoitamaan. Olisi myös hyvä varmistaa, että hampaiden hoitajalla on oikea pätevyys suorittaa työ. Vahinkovastuuvakuutus on myös hyvä olla, jos hammashoitaja sattuisikin vahingoittamaan hevosta, tai työtä tehdessä sattuisi onnettomuus. Hevosen hampaat on kuitenkin hyvä tarkistaa aika ajoin. Raspaamisesta silloin tällöin ei ole haittaa, mutta olisi hyvä miettiä, onko se myöskään tarpeellista. (Ramey 2015, viitattu 10.5.2017.)

3 HAMMASSAIRAUKSIA

3.1 Oireet

Hevonen on saaliseläin ja ei tämän vuoksi näytä kipuaan helposti. Suussa ja hampaissa voi olla paljonkin ongelmia ilman, että hevosella on mitään näkyviä selviä oireita. Jos oireita esiintyy, ongelma on yleensä jo pahemman laatuinen. Oireita voi esiintyä esimerkiksi syödessä. Hitaus, kiukkuisuus ja pään ravistelu sekä suun aukominen syödessä voivat olla merkkejä suussa piilevistä ongelmista. Heinien liottelu vesikupissa, pureskellun heinän pudottelu suusta sekä ruoan pakkautuminen poskiin kertovat myös siitä, että hevosen suu pitäisi tarkastaa. Ratsastaessa ja ajaessa ongelmat voivat esiintyä pään heittelynä tai ravisteluna sekä pään kääntämisenä vinoon tai pystyyn pidättäessä. Kuolaimen pureminen, kielen laittaminen kuolaimen päälle tai kielen ulkona pitäminen sekä haluttomuus kääntyä kertovat vahvasti suun mahdollisista ongelmista. Peruuttaminen ja pukittelu voivat myös olla merkkejä siitä, että hevosen suussa kaikki ei ole kunnossa. Jo varustaessa hevonen voi olla haluton ottamaan kuolaimia suuhun. Laihtuminen, ähky tai ruokatorven tukos ovat vakavia merkkejä suun ja hampaiden huonosta kunnosta. Ulosteeissa voi myös esiintyä huonosti sulanutta ruokaa. (Tuomola 2017, viitattu 8.5.2017; Sjöholm 2010, viitattu 1.5.2018.)

3.2 Liikakasvu ja purentaviat

Hevosten hampaat kasvavat koko sen eliniän. Hampaat ovat kehittyneet pureskelemaan 16-18 tuntia vuorokaudessa. Tallissa asuva kesyhevonen ei käytä tätä tuntimäärää syömiseen ja sen lisäksi nykyisin hevoselle syötettävät rehut eivät ole niin karkeita kuin mikä olisi hevosen hampaille ihanteellista purtavaa. Hevosen hampaat eivät siis joudu niin kovalle rasitukselle kuin ne kestäisivät. Tästä syystä hampaissa voi esiintyä liikakasvua ja muita ongelmia, mitkä vaikuttavat syömiseen ja yleiseen suorituskykyyn. (Higgins & Martin 2009, 145.)

Ylä- ja alapurennan arvioiminen tapahtuu etuhampaat tarkastamalla pään ollessa luonnollisessa asennossa. On kuitenkin mahdollista, että vaikka etuhampaat ovatkin hyvässä purennassa niin poskihampaat ovat kuitenkin yläpurennassa. Hammas kasvaa normaalia korkeammaksi silloin, kun hampaat eivät osu toisiinsa koko matkalta. Tällaisessa tilanteessa ensimmäiseen yläposkihampaa-

seen muodostuu nokka tai takimmaiseen alaposkihampaaseen ramppi. Jos hampaita ei ole hoidettu asianmukaisesti useaan vuoteen, ramppi voi olla muodostunut jo hyvinkin korkeaksi. Vaivaan liittyy usein myös muita ongelmia, kuten diasteema, eli rehun pakkautuminen hampaiden välissä sijaitsevaan koloon. (Tuomola 2017, viitattu 8.5.2017.)

Hevosen poskihampaiden purupinnalla on kaksi harjannetta poikittain ja siten vastahampaissa on uurteet vastaavassa kohdassa. Poikittaisharjanteiden tarkoitus on lisätä purupinta-alaa hampaissa. Harjanteet ovat siis normaalit ja niitä ei saa raspata sileäksi. Voi kuitenkin olla, että harjanteet ovat jostain syystä päässeet kasvamaan liian korkeaksi, jolloin niitä täytyy madaltaa. Liian korkeat harjanteet voivat johtua epänormaalista parentaliikkeestä. Epänormaalia parentaliikettä taas voi aiheuttaa muun muassa liian väkirehuvaltainen ruokinta. Voimakkaasti korostuneet poikittaisharjanteet voivat estää leukoja liikkumasta esimerkiksi ratsastaessa. Jos korostunut poikittaisharjanne on hampaiden välissä olevan raon, eli diasteeman kohdalla, poikittaisharjannetta täytyy madaltaa. Muutoin harjanne painaa rehua hammasväliin. (Tuomola 2017, viitattu 14.5.2017.)

Aaltopurenta tarkoittaa hampaiston purupintaa, joka on aaltoileva. Tällainen purenta voi syntyä hampaan juurikalvon tulehduksen seurauksena, mikä häiritsee hampaiden normaalia puhkeamista. Aaltopurenta voi syntyä myös poskihampaiden puhkeamisesta eri aikaan. Aaltopurenta häiritsee parentaliikettä ja epäpuhdas parentaliike taas altistaa terävyyksien sekä epätavallisten välien syntymiselle hampaiden väliin. (Tuomola 2017, viitattu 16.5.2017.)

Rappupurennassa liikakasvu on enemmän suorakulmainen, kun taas aaltopurennassa se on aaltomainen. Rappupurenta voi syntyä tilanteessa, jossa yksi hammas puuttuu ja tämän seurauksena vastahammas pääsee kasvamaan liikaa. Myöskin tilanteessa, jossa poskihampaat puhkeavat eri aikaan, voi syntyä rappupurenta. Aikaisemmin puhjennut hammas on voimakkaampi ja estää siten vastakkaisen hampaan puhkeamisen. Aalto- ja rappupurenta muistuttavat hieman toisiaan. (Tuomola 2017, viitattu 16.5.2017.)

Saksipurenta on harvinainen purentavirhe, joka aiheutuu yleensä kivusta toisella puolella suuta. Saksipurennassa purupinta on pystymmässä asennossa kuin yleensä. Asento on yleensä 15 astetta tai jopa 45 astetta pystympi, jolloin syöminen on hyvin vaikeaa. (Tuomola 2017, viitattu 16.5.2017.)

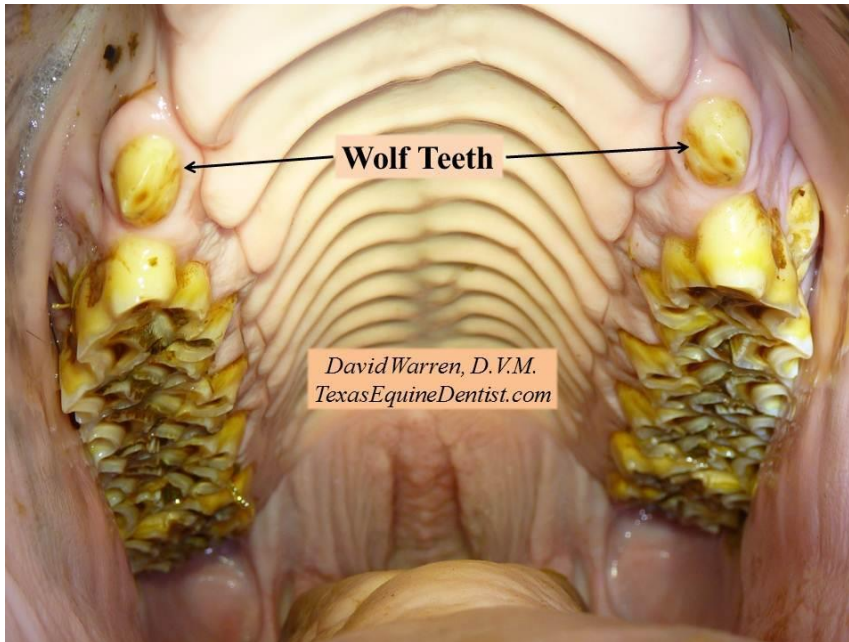
Etuhampaat ovat yleensä suorassa linjassa toisiaan vasten. Tilannetta, jossa toisessa reunassa alaetuhampaat ja toisessa yläetuhampaat kasvavat pidemmiksi, kutsutaan vinopurennaksi. Monesti etuhampaiden vinopurenta johtuu kyseisen hevosen pään anatomiasta ja purentaa ei tällaisessa tapauksessa tarvitse korjata. (Tuomola 2017, viitattu 14.5.2017.)

3.3 Kulmahampaiden puhkeaminen, maitohampaat ja sudenhammas

Tavallisesti kulmahampaat puhkeavat oriille ja ruunille noin 4–6 vuoden ikäisenä. Joskus kulmahammas ei pääse puhkeamaan ikenen läpi itsestään. Tällaisessa tapauksessa ikeneen pitää tehdä pieni viilto, minkä kautta hammas voi puhjeta. Viilto tehdään ikeneen puudutuksessa. (Tuomola 2017, viitattu 9.5.2017.)

Maitohampaiden vaihtuessa saattaa oireita esiintyä syödessä. Oireilu on kuitenkin täysin normaalia. Oireilun syynä voi olla lähteneiden hampaiden jättämät kolot hammasrivistössä. (Sjöholm 2010, viitattu 1.5.2018.) Tilanteessa, jossa maitohampaasta on jäänyt palanen tai irtoavan maitohampaan alle on kerääntynyt rehua, hammas poistetaan. Maitohammasta ei kuitenkaan tule poistaa ennenaikaisesti, koska se voi vaurioittaa pysyvää hammasta. (Tuomola 2017, viitattu 10.5.2017.)

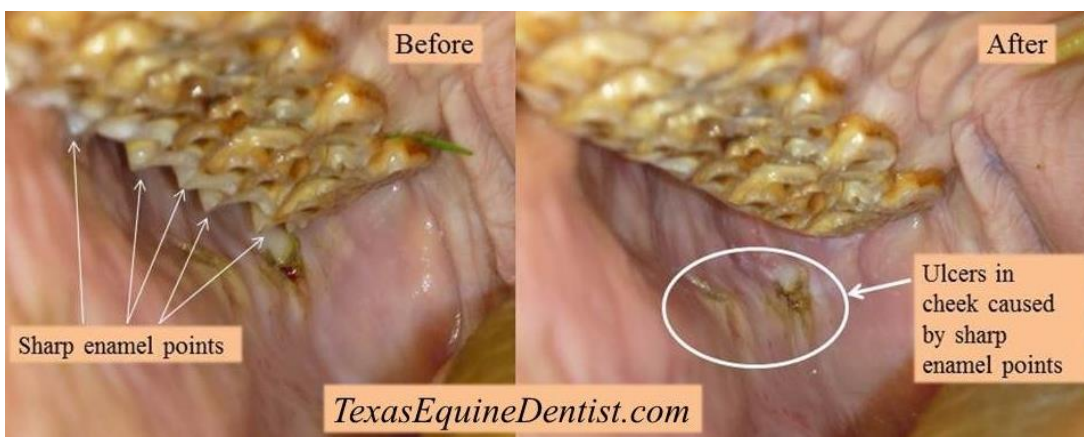
Sudenhammas (kuvio 4) poistetaan sellaisissa tapauksissa, että se on kaukana ensimmäisestä poskihampaasta tai se heiluu, tai hammas sijaitsee alaleuassa. Sudenhammas saattaa olla myös puhkeamaton, mutta tuntuu ikenen läpi. Tällaista sudenhammasta kutsutaan niin sanotusti sokeaksi sudenhampaaksi. Jos tällainen sokea sudenhammas löydetään, se olisi hyvä kuvauttaa hampaan asennon varmistamiseksi. Poisto tehdään vasta kuvauksen jälkeen. Sudenhampaan poistaminen tapahtuu rauhoituksessa ja puudutuksessa. Hammas poistetaan juuria myöten. Aina sudenhammasta ei tarvitse poistaa, vaan ne saattavat lähteä itsestään ensimmäisen ison poskihampaan vaihtumisen yhteydessä. (Tuomola 2017, viitattu 14.5.2017.) Sudenhammas on kuitenkin syytä poistaa heti, jos se osuu kuolaimen alueelle. Ravihevosilla on syytä poistaa myös yläleuan sudenampaat, koska ne voivat osua ravihevosilla käytettävään kitarautaan. (Sjöholm 2010, viitattu 1.5.2018.)

KUVIO 4. Sudenhampaat (Warren 2014, viitattu 10.3.2018)

3.4 Haavat limakalvolla, kielessä tai suupielissä

Hampaisiin muodostuneet piikit aiheuttavat haavoja osuessaan poskiin tai kieleen (kuvio 5). Epäsopiva kuolain tai liikaa ohjalla ratsastaminen voivat aiheuttaa painevamman. Painevamman tunnistaa suupieliin muodostuneista vaaleista alueista. Tämä kertoo verenkierron häiriintymisestä. Painevamman jatkuessa pitkään suupielet haavautuvat ja ne on vaikea saada parantumaan. Haavaumien syy pitää aina selvittää. Haavaumat voivat johtua myös käpymatojen toukista, sillä ne voivat tehdä haavaumia ientaskuihin ja kieleen. (Tuomola 2017, viitattu 14.5.2017.)

KUVIO 5. Terävien hammaspiikkien aiheuttamia haavaumia poskessa (Warren 2013, viitattu 16.4.2018)

3.5 Diasteema ja hampaan kiinnityskudoksen tulehdus

Hevosella vierekkäisten hampaiden pitäisi olla niin lähekkäin, että väliin ei jää rako. Diasteema on tällainen rako hampaiden välissä (kuvio 6), johon kertyy rehua. Rakoja on eriasteisia. Helppomassassa tapauksessa rehu on helppo poistaa raosta ja sitä kertyy sinne vain vähän. Jos rehu painautuu syväälle rakoon ja ikenen sisään, se aiheuttaa kipua, tulehdusta ja pahaa hajua suusta. Tämä saa hevosensa tekemään heinästä mällejä. Vanhalle hevoselle rakoja muodostuu helpommin, koska vanhetessa hampaat kapenevat. Nuorella hevosella rakojen aiheuttaja on hampaiden vaihtuminen. Tällaisissa tapauksissa ongelma voi korjaantua, kun hampaat ovat vaihtuneet pysyviin hampaisiin. Rako voi muodostua myös, jos hampaat eivät ole suorassa rivissä, vaan ne ovat vinoissa. Pahana rako voi johtaa hampaan kiinnityskudoksen tulehtumiseen ja vaurioitumiseen. (Tuomola 2017, viitattu 15.5.2017.)

Diasteemaa hoidetaan puhdistamalla suu huuhtelemalla sekä täyttämällä rako, jolloin rehu ei pääse pakkautumaan rakoon. Joissakin tapauksissa on mahdollista vaikuttaa purentaan, tai jopa poistaa diasteema-alue purennasta, jolloin rehu ei jäisi enää jumiin hampaiden väliin. Myös ruokinta pehmeällä ja lehtevällä heinällä on yksi hoitokeino. (Tuomola 2017, viitattu 15.5.2017.)

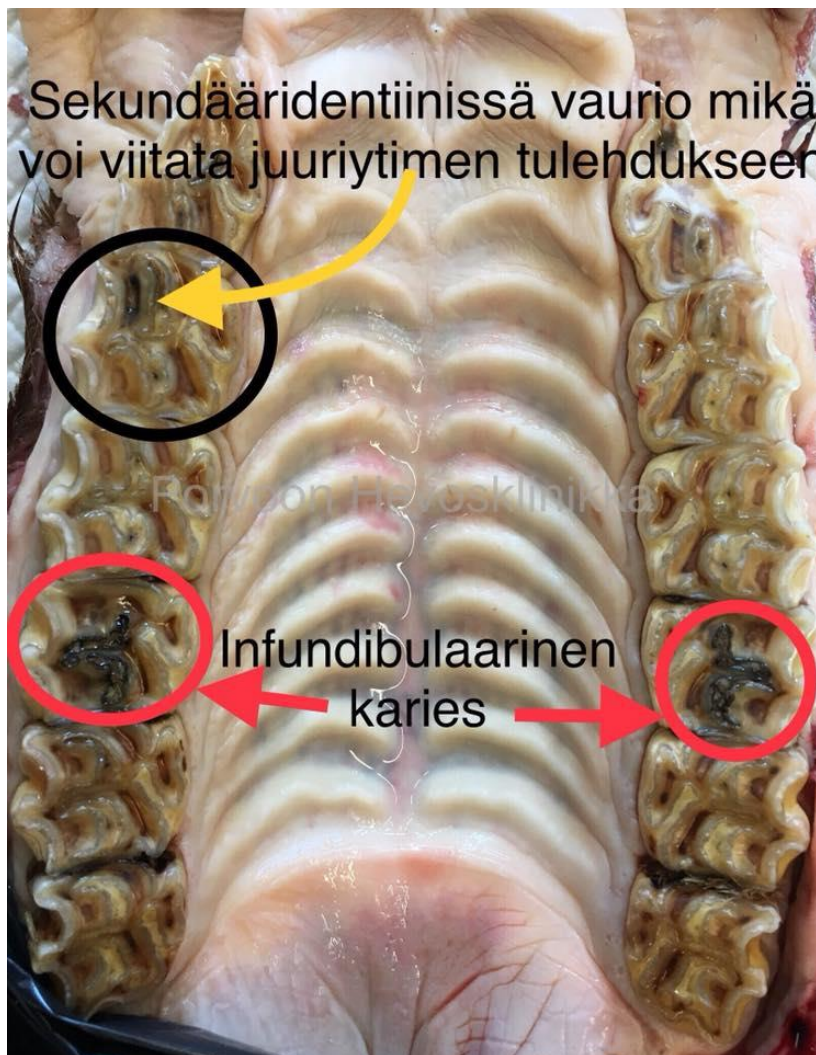

KUVIO 6. Rako hampaiden välissä (Porvoon hevosklinikka, viitattu 20.3.2018)

3.6 Reikiintyminen ja hammasmätiä

Hevosilla hampaan ulkopintaa peittää sementti. Ihmisellä hampaan uloin kerros on kiille. Reikiintymistä aiheuttava hammasmätiä (kuvio 7) sijaitsee hampaan purupinnalla ja voi johtaa hampaan

ytimen tulehdukseen, hammasjuuripaiseeseen tai hampaan halkeamiseen, jos se etenee syvemmälle. Hammasmätää voi olla vaikea erottaa alkuvaiheessa sementin kudospuutteesta. Maitohampaan liian aikainen poisto voi altistaa sementin kudospuutokselle ja hammasmädälle. Hampaiden paikkauksessa (kuvio 8) tavoitteena on estää hammasmätää leviämästä ja estää hampaan murtuminen tai tulehtuminen. Murtunut hammas pitää poistaa. Hampaan ulkopinnan hammasmätä on harmittomampaa kuin purupinnan mätä. (Tuomola 2017, viitattu 14.5.2017.)

KUVIO 7. Hammasmätä (Porvoon Hevosklinikka, viitattu 20.3.2018)

KUVIO 8. Paikattu hammasmätä (Porvoon Hevosklinikka, viitattu 20.3.2018)

3.7 Vauriot, tulehdukset ja syöpymät

Sekundääridentiini, eli hampaan purupinnalla ydinkanavia suojaava hammasluu, näkyy hampaiden pinnalla tummina alueina. Tämän pinnan tulisi olla täysin sileä. Jos pinta on vaurioitunut (kuvio 7), se kertoo mahdollisesta hammasytimen tulehduksesta. Vaurio ei kuitenkaan kerro varmasti sitä, että hammasydin on tulehtunut, vaan elimistö on voinut korjata vaurion kerroksella hammasluuta. Jos vaurioita on useampia tai ne ovat syvempiä, ne voivat kertoa mahdollisesta hammasjuuripaiseesta. Vauriot voidaan tutkia poraamalla sekundääridentiinin kohdalta tai röntgenkuvalla. (Tuomola 2017, viitattu 20.5.2017.)

Pienet hiushalkeamat hampaiden purupinnalla ovat fissuureja. Näitä löytyy yli puolella hevosista ja ne ovat tavallisimpia alaposkihampaissa. Halkeamat ovat harvoin haitallisia. Joskus halkeamat voivat kuitenkin altistaa hampaan murtumalle. Lisäksi niiden kautta bakteerit voivat päästä hampaan ydinkudokseen ja aiheuttaa tulehduksen. (Tuomola 2017, viitattu 21.5.2017.)

Murtunut hammas tai halkeama, josta on yhteys hampaan ydinkudokseen, lisäävät infektion riskiä. Murtumat voivat kuitenkin sulkeutua hammasluukerroksella, eivätkä silloin johda hammasytimen tulehdukseen eli pulpiittiin. Infektio voi kuitenkin kulkeutua hammasytimeen hampaan vierestä tai

syvästä kariesvauriosta. Myös liika raspaaminen tai raspaamisesta aiheutuva hampaan lämpeneminen voi aiheuttaa hammasytimen tulehduksen, koska ydinkudos voi sijaita vain kahden millimetrin syvyydessä hampaan pinnasta. (Tuomola 2017, viitattu 21.5.2017.)

Tilanteessa, jossa hammas on murtunut tai ydinkudos on vaurioitunut, juurihoito hampaalle voi olla tarpeen. Hoidon tarkoituksena on, että hammas pystyisi vielä elämään eikä sitä jouduttaisi poistamaan. Juurihoidossa hammasydinontelo puhdistetaan bakteereista sekä hoidetaan vain vaurioituneet ydinkanavat, jolloin hammas jää eläväksi. Ydinkanavat, joita hevosella on poskihampaissa aina vähintään viisi, puhdistetaan, täytetään täyteaineella ja paikataan. Yleensä hoito joudutaan uusimaan, koska bakteereita ei saada kerralla poistettua. Juurihoidon tarkoituksena on pyrkiä säästämään hammas. On kuitenkin olemassa riski, että bakteereita ei saada poistettua täysin ja hammas joudutaan lopulta poistamaan. Tällaisia hoitoja on tehty hevosille Suomessa muutamia. (Tuomola 2017, viitattu 21.5.2017.)

Apikaali-infektio eli hammasjuuritulehdus on seurausta yleensä hammasydintulehduksen leviämisestä hampaan juuren alueelle, mistä se leviää sitä ympäröivään leukaluuhun ja hampaan kiinnityskudoksiin. Bakteri voi päästä hampaan juuren kärkeen imunestekierron tai verenkierron mukana. Murtunut hammas tai hampaan hiusmurtuma altistavat myös infektiolle, koska hampaasta on suora yhteys juurikanavaan. Infektio voi päästä hammasjuureen myös hampaan vierestä tai syvästä kariesvauriosta. Takimmaisista yläposkihampaista tulehdus voi leviää myös poskionteloon, jolloin se aiheuttaa poskiontelotulehduksen. Syitä hammasjuuritulehdukselle voivat olla murtumat, hampaan kiinnityskudosten sairaus ja raot hampaiden välissä, pienet halkeamat hampaiden ensiluussa, laaja-alainen kariesvaurio ja hampaan liiallinen raspaaminen. Hammasjuuritulehdus voi johtua myös hampaiden kehityshäiriöstä tai virheasennosta sekä ylimääräisistä hampaista. (Tuomola 2017, viitattu 21.5.2017.)

EOTHR on hevosen hammassyöpymäsairaus, jossa hampaasta alkaa syöpyä tavallinen sementti pois. Sementti korvautuu epänormaalilla sementillä. Sairaus alkaa syövyttää hampaan sementtiä, kiillettä, hammasluuta ja lopulta ydintä. Syytä syöpymiseen ei tiedetä. Sairautta esiintyy yleensä ruunilla ja iäkkäillä hevosilla. Suurimmaksi osaksi tautia esiintyy etu- ja kulmahampaissa. Sairautta esiintyy harvoin poskihampaissa. (Tuomola 2017, viitattu 30.5.2017; Pehkonen 2017, viitattu 1.5.2018.)

3.8 Muut hammasvaivat

Yllämainittujen hammasvaivojen lisäksi hevosella saattaa esiintyä hammasvaivoja, jotka ovat aiheutuneet onnettomuuden tai huonojen tapojen seurauksena. Esimerkiksi puun pureminen ja kaltereihin hankaaminen voivat jättää jälkensä hampaisiin. Myös kuolaimet voivat aiheuttaa vaurioita hampaisiin, jos ne ovat epäsopivat hevosen suun anatomiaan nähden ja jos niitä käytetään voimakkaasti. (Tuomola 2017, viitattu 30.5.2017.)

Näiden lisäksi hammasvaivoja voivat aiheuttaa sairaudet, kuten poskiontelontulehdus ja kasvain suun alueella. Vanhalla hevosella hampaat ovat voineet kulua liian sileiksi. Hampaat voivat olla myös epämuodostuneet tai kasvaa epätasaisesti. Hymy muodostuu silloin, kun reunimmaisiet aluetuhampaat ovat kasvaneet pidemmiksi. Päinvastoin ivistys on tilanne, jossa reunimmaisiet yläetuhampaat ovat pidemmät. (Tuomola 2017, viitattu 30.5.2017.)

4 HOITOMENETELMÄT

Hevosille voidaan tehdä suun tutkimus ja hammashoito. Se voidaan toteuttaa rauhoituksessa tai ilman rauhoitusta, jos hevonen pysyy rauhallisena. Suositeltavaa on kuitenkin käyttää rauhoitusta hoitajan sekä hevosen turvallisuuden takia. Hampaiden hoidon yhteydessä arvioidaan seuraavan hammashoidon tarve, sekä tehdyt havainnot kirjataan ylös. Suitset ja kuolaimet on tarpeellista tarkistaa, jos suupielissä tai hampaissa on näiden aiheuttamia vaurioita. (Tuomola 2017, viitattu 2.6.2017.)

Hevosen hampaita ei saa raspata pyöreäksi tai sileäksi. Teräviä reunoja hiotaan vain sen verran, ettei niistä aiheudu kipua. Liiallisesta raspaamisesta aiheutuu hevoselle vain haittaa, ja se voi myös heikentää hevosen rehujen pureskelukykyä. (Tuomola 2017, viitattu 2.6.2017.)

Hampaiden poistot ja muut kirurgiset toimenpiteet suoritetaan aina klinikalla. Klinikalla tehtävä perustarkastuksen on kuitenkin tarkempaa kuin tallilla, koska hevonen pystytään tutkimaan pakkopilttuussa tarkemmin turvallisesti. Myös valaistus ja tarvittavat apuvälineet ovat paremmat kuin mitä eläinlääkäri voi kuljettaa mukanaan tallille.

Hevosen perushammashuoltoa voidaan tehdä tallilla. Suunavaaja ja raspit on helppo kuljettaa mukana. Tallilla ei kuitenkaan tehdä mitään kirurgisia toimenpiteitä. Sudenhampaiden poisto voidaan tehdä tallilla, koska se ei ole erityisen suuri toimenpide. Kivunlievitys ja rauhoittaminen onnistuvat hyvin ilman klinikan välineitä ja tiloja.

KUVIO 9. Suun tutkimus ja hampaiden hoito (Savolainen 2016, viitattu 10.3.2018)

Suun tutkimusta ja hammashoitoa varten hevosen suu avataan suun avaajalla, jotta hampaat pystytään näkemään kunnolla (kuvio 9). Suunavaajan (kuvio 10) täytyy olla tarpeeksi vahva, että hevonen ei voi sulkea suutaan kesken hoidon. Tämä on tärkeää erityisesti hoitajan turvallisuuden kannalta. Suunavaajaa suositellaan enemmän kuin kiilaa, sillä hevosen purressa kiilaa se voi murtaa hampaansa. Kiilan kanssa ei myöskään pysty näkemään aivan takimmaisista hampaista.

(Tuomola, viitattu 14.5.2017.)

KUVIO 10. Suunavaaja (Hevari 2018, viitattu 10.3.2018)

Suun tutkimus aloitetaan huuhtelemalla suusta rehujäämät pois (kuvio 14). Huuhtelun jälkeen hampaat, limakalvo, kieli, hammasloma ja suupielet tunnustellaan ensin käsin käyttäen peiliä ja lampua apuna. Tutkimuksen ja hoidon aikana olisi hyvä pitää hevosen pää päätuen päällä. (Tuomola 2017, viitattu 20.5.2017.)

Välineinä hampaiden hoidossa käytetään erilaisia raspeja. Raspi voi olla käsikäyttöinen tai sähköraspi (kuviot 11 ja 12). Muita mahdollisesti tarvittavia välineitä ovat koettimet, pihdit (kuvio 13), heebelit ja suun huuhteluvälineet (kuvio 14). (Tuomola 2017, viitattu 20.5.2017.)

KUVIO 11. Käsikäyttöinen hammasraspi (Horze 2018, viitattu 6.4.2018)

KUVIO 12. Sähköraspi (Vetman 2018, viitattu 6.4.2018)

KUVIO 13. Hammaspihdit (VETOutlet, 2016, viitattu 2.5.2018)

KUVIO 14. Suun huuhteluruisku (Vetman 2018, viitattu 6.4.2018)

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tähän opinnäytetyöhön haastateltiin neljää talliyrittäjää sekä kolmea eläinlääkäriä. Haastateltavat valikoituivat haastateltavien tavoitettavuuden mukaan. Haastateltavat talliyrittäjät sijaitsevat Pohjois-Pohjanmaalla. Kaikki talliyrittäjät olivat ratsastukseen suuntautuneita. Yksi yrittäjästä oli mukana myös raviurheilussa. Haastateltavat eläinlääkärit olivat Pohjois-Pohjanmaalta sekä Keski-Suomesta. Eläinlääkäreistä kaksi työskenteli hevosklinikalla ja yksi kunnaneläinlääkärinä.

Haastattelu oli puolistrukturoitu haastattelu, eli haastattelukysymykset olivat ennalta laadittuja, mutta vastausvaihtoehdot puuttuivat. Tällä tavalla saatiin luotettavinta aineistoa, kun haastateltavat saivat vastata avoimesti ja omin sanoin heille esitettyihin kysymyksiin. Haastattelua varten laadittiin kaksi eri haastattelulomaketta, toinen eläinlääkäreiden haastatteluun ja toinen talliyrittäjien haastatteluun. Kaikilta kysyttiin samat kysymykset, mutta ei välttämättä samassa järjestyksessä. Osa haastatteluista suoritettiin kasvotusten ja osa puhelimen välityksellä. Haastattelut nauhoitettiin, minkä jälkeen ne litteroitiin eli kirjoitettiin puhtaaksi. Haastatteluiden pohjalta kirjoitettiin opinnäytetyön tulokset. Haastattelut toteutettiin kesäkuun 2017 ja maaliskuun 2018 välisenä aikana. Haastatteluiden kokonaiskesto oli 90 minuuttia. Yhden haastattelun keskimääräinen kesto oli noin 13 minuuttia.

Eläinlääkärin haastattelulomake

1. Mitkä ovat hevosten yleisimmät hammasongelmat/-sairaudet, jotka vaativat tai ovat vaatineet eläinlääkärin toimenpiteitä?
2. Kuinka suuri merkitys hampaiden kunnolla/hoitamisella on hevosen terveyden ylläpidossa ja hoidossa?
3. Kuinka suuri osa hevosille tekemistäsi toimenpiteistä liittyy hampaiden tai suun hoitoon?
4. Kuinka iso paino hampaiden hoidolla on eläinlääkäreiden koulutuksessa? Tulisiko sitä lisätä tai vähentää? Voiko hampaiden hoitoon erikoistua?
5. Millaiset hevosten hammasongelmat ovat haastavimpia? Mikä niistä tekee haastavan? /Miksi ne ovat haastavimpia?
6. Millaisia välineitä/metodeja käytät hampaiden hoidossa?
7. Miten hampaiden hoito käynnistyy? Kuinka paljon hevosilla tarvitsee käyttää rauhoitusta? Millaisissa tapauksissa? Onko eroa tallilla ja klinikalla tehtävillä toimenpiteillä?
8. Mitä mieltä olet hevosten hampaiden hoitoon erikoistuneesta hevoshammasteknikosta? Millaisia toimenpiteitä hän voisi mielestäsi suorittaa ja millaisia ei?
9. Miten kuvailisit Suomen tasoa hevosten hampaiden hoidon osalta verrattuna muihin Euroopan maihin, esimerkiksi Ruotsiin?

Talliyrittäjän haastattelulomake

1. Miten hevosten hampaiden hoito on muuttunut vuosien saatossa?
2. Onko nykyinen osaaminen/taso riittävää? Perustelut.
3. Mitkä ovat yleisimpiä hevosillanne esiintyneitä hammasongelmia?
4. Mistä tunnistat hevosella esiintyvien ongelmien johtuvan suusta/hampaista? Onko tunnistaminen vaikeaa?
5. Miten usein hevosiesi hampaat hoidetaan? Kenen toimesta?
6. Onko hevosillanne esiintynyt harvinaisia hammasongelmia? Miten ne ovat ilmenneet ja kuinka ne on hoidettu?
7. Mitä mieltä olet hevosten hampaiden hoitoon erikoistuneesta hevoshammasteknikosta?
8. Tarvitaanko hevosten hampaiden ja suun hoitoon erikoisosaamista? Olisitko valmis maksamaan tällaisesta palvelusta?
9. Miten kuvailisit Suomen tasoa hevosten hampaiden hoidon osalta verrattuna muihin Euroopan maihin, esimerkiksi Ruotsiin?

6 TULOKSET

6.1 Eläinlääkäreiden haastattelut

6.1.1 Hammasongelmat

Yliopistokoulutuksessa hampaiden hoito käydään läpi perusasioiden osalta. Jos hampaiden hoitoon haluaa perehtyä enemmän, täytyy lisäkoulutus käydä kurssien kautta. Kursseja järjestetään ulkomailla ja Suomessakin jonkin verran. Varsinaisessa eläinlääkärikoulutuksessa ei ole mahdollisuutta erikoistua hammashuoltoon. Hammashuollon osuutta eläinlääkäreiden koulutuksessa tulisi lisätä.

Hevosilla esiintyviä yleisimpiä hammasongelmia haastattelemieni eläinlääkärien kokemuksen mukaan ovat epätasaisesta purennasta syntyvät hammaspiikit, kiinnijääneet maitohampaat ja sudenhampaat. Usein hammasväleihin kertyy myös rehua, joka saattaa aiheuttaa ientulehduksia sekä hammasjuuritulehduksia.

Hampaiden hoitaminen ja niiden kunnosta huolehtiminen on yksi perusasioista, mistä täytyy huolehtia. Hevonen tarvitsee säännöllisen suun tarkastuksen. Osa hevosista voisi pärjätä vähemmälkin hoidolla, mutta toinen osa taas tarvitsee hampaiden tarkastuksen useammin kuin toiset. Jos hevosen hampaat eivät ole kunnossa ja hevoselle aiheutuu kipua esimerkiksi ratsastettaessa, se voi aiheuttaa häiriökäyttäytymistä hevosella. Eläinlääkärin hevoselle suorittamista toimenpiteistä noin 10–20% on suun tai hampaiden terveydenhuoltoa.

Hevosen vanhetessa ilmaantuu hampaisiin sivupiikkejä, jotka osoittavat kohti poskea. Niiden poissaaminen on hankalaa, koska on vaikeaa löytää sellaista instrumenttia, joka mahtuisi posken ja hampaiden väliin. Myöskin hampaiden loppuun kuluminen on haastavaa, koska silloin hampaita ei ole niin helppo korjata.

Kirurgiset toimenpiteet, leikkaukset ja hampaan poistot ovat teknisesti haastavia. Joskus hammas voidaan joutua poistamaan silmän alapuolelta poskiontelon kautta. Haasteita aiheuttaa myös perinteinen hammashuolto sen takia, että aina ei ole helppoa nähdä suuhun hyvin ja tutkia ja löytää sopivat sekä sopivankokoiset instrumentit kuhunkin tilanteeseen.

6.1.2 Välineet ja tilat

Hevonen rauhoitetaan aina kevyesti, koska silloin työn saa suoritettua huolellisemmin eikä hevoselle jää toimenpiteestä traumoja. Usein omistajat ovat kuitenkin vastahakoisia rauhoittamisen suhteen. Klinikalla hevonen otetaan pääsääntöisesti pakkopilttuuseen ja rauhoitetaan. Jos hevonen on tuttu ja antaa hyvin tutkia, tutkimus ja hoito voidaan tehdä ilman rauhoitusta. Suunavauksessa käytetään kunnollista suunavaajaa, ei kiiloja. Hevosen suu puhdistetaan huuhtelemalla, jotta hampaat ja suu voidaan nähdä kunnolla. Tarkastuksessa käytetään apuna lamppua ja koettelupiikkiä, minkä avulla voidaan tarkastaa hampaiden tila. Hoitamisessa käytetään erilaisia raspeja, myöskin sähköraspia käytetään. Sähköraspia on hyvä käyttää ergonomisista syistä, koska sillä suun saa hoidettua paljon kevyemmin ja vain niistä kohdista, jotka tarvitsevat käsittelyä. Tallilla pystyy tekemään joitakin toimenpiteitä, mutta ei läheskään kaikkea. Klinikalla tilat ja varustetaso mahdollistavat suuremmat toimenpiteet.

6.1.3 Hammashoidon tarve ja osaaminen

Eläinlääkäreiden mielestä osa hammasteknikoista on suhteellisen päteviä ja osa taas ei todellakaan ole. Hevoshammasteknikot tulevat markkinoille kovin kirjavalla koulutustaustalla. Hammasteknikoiden pätevyyttä on vaikea arvioida, koska ammattinimikkeelle ei ole mitään kriteereitä. Kuka tahansa voi siis kutsua itseään hammasteknikoksi ja alkaa hoitamaan hampaita. Tekemistä rajoittaa paljon se, että muilla kuin eläinlääkäreillä ei ole oikeutta rauhoittaa tai antaa kivunlievitystä. Eläinsuojelullisistakaan syistä esimerkiksi hampaan poistoja ei saisi tehdä ilman kivunlievitystä.

On hyvä, kun hammasterveyteen ja -hoitoon kiinnitetään enemmän huomiota ja hevosen suuta tutkitaan enemmän. Vaikeaa on kuitenkin määritellä, missä menee raja sopivan hammashoidon ja hampaiden ylihoitamisen välillä. Ylihoitettuja ja yli diagnoitettuja suita tulee niin eläinlääkäreiltä kuin hammasteknikoilta. Hammasteknikot tekevät kuitenkin myös hyvää työtä ja heillä on yleensä

hyvät laitteet sekä aikaa keskittyä suun hoitamiseen, mikä on hyvä asia. Eläinlääkäreiden ja hammasteknikoiden välille pitäisi kuitenkin löytyä ”tietty taso ja harmonia”. Hammasteknikot ovat siis hyvä asia, koska he tuovat tietoisuutta asiasta ja pystyvät tutkimaan suun hyvin. Vielä pitäisi kuitenkin löytää se raja, milloin ohjataan eteenpäin jatkotutkimuksiin ja jatkotoimenpiteisiin esimerkiksi eläinlääkärille.

Haastateltavien mielestä hammasteknikot ovat varmasti oman alansa asiantuntijoita ja tietävät hampaista paljon. Jokainen hevosenomistaja valitsee sopivan palvelun itselleen, toiset haluavat eläinlääkärin, toisille sopii hammasteknikko.

Eläinlääkäreitä pyydettiin vertaamaan Suomen hammashoidon tasoa muihin Euroopan maihin. Heidän mielestään Suomessa on hyvä osaaminen hammashoidon suhteen. Alalta löytyy myös erikoisosaamista, mitä voidaan hyödyntää. Suomessa ei ole mitään hävettävää hammashoidon tasossa. Olisikin parempi käyttää suomalaisten tarjoamia palveluita. Yksi haastateltavista eläinlääkäreistä oli sitä mieltä, että Suomessa ollaan hieman muuta Eurooppaa jäljessä, mutta nyt ollaan kuitenkin nousemassa hammashoidon suhteen samalle tasolle. Hänen mielestään Ruotsissa taas linja on hieman leväperäisempi. Siellä hammashoitoon ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota.

6.2 Talliyrittäjien haastattelut

6.2.1 Hammasongelmat

Haastateltavien kokemuksen mukaan hammaspiikit ja sudenhampaat ovat yleisimpiä vaivoja hevosten suussa. Vastaajien mukaan harvinaisia hammasongelmia ei ole esiintynyt tavallisten piikkien tai hampaiden halkeamisen lisäksi. Joskus on ollut lohjennut hammas, jolloin lohjennut osa on täytynyt ottaa pois. Myös diasteemoja ja kariesta on esiintynyt jonkin verran. Diasteeman on huomannut hevosen pahanhajuisesta hengityksestä. Sellainen tapaturma on sattunut, missä kolme yläetuhammasta meni poikki, minkä takia hampaita jouduttiin huoltamaan paljon.

Mahdolliset ongelmat suussa voi tunnistaa siitä, millainen hevonen on ratsastettaessa. Suulla ja suupielillä vastaan vänkääminen, vinous sekä hätäinen käytös ratsastaessa kertovat siitä, että suu olisi syytä tarkistaa. Käytöshäiriöt ovat myös merkki mahdollisesta ongelmasta, koska jokin ongelma suussa voi olla huonon käytöksen aiheuttaja. Syödessä merkkejä mahdollisista ongelmista

ovat heinän tiputtelu ja ravistelu syödessä sekä rehun huljuttelu vedessä ja voimakas liman erittyminen. Ongelmien tunnistaminen ja syyn löytäminen voi olla vaikeaa, koska oireet voivat johtua muustakin kuin suun alueen ongelmista. Pitää vain yksi kerrallaan sulkea pois mahdollisia syitä ongelmaan.

6.2.2 Hammashoito

Suurimmaksi osaksi talliyrittäjät hoidattavat hevostensa hampaat eläinlääkärillä. Joskus hampaat on hoitanut hampaiden hoitamiseen erikoistunut hammashoitaja. Kaikkien yrittäjien hevosten välillä oli vaihtelua sen suhteen, kuinka usein hampaat täytyy hoitaa. Vaihteluväli hoitokerroissa oli kerran kahdessa vuodessa hoidettavasta hevoseen, jonka hampaat täytyy hoitaa kolmen kuukauden välein. Vaihtelua hoitoväliin aiheuttaa hevosen perimä ja ikä sekä hampaiden kunto. Yleisin hoitoväli hampaiden hoidossa on vuosi.

6.2.3 Mieliopide hammasteknikosta

Kaikki talliyrittäjät olivat yksimielisiä siitä, että hammashoitoon erikoistunut hammasteknikko on erittäin positiivinen asia. He olivat yksimielisiä myös siitä, että hampaiden ja suun hoidon erikoisosamista tarvitaan lisää. Mielellään hevonen tarkistetaan ja hoidetaan kuntoon, jos ongelmia ilmenee ja osaavia hoitajia on tarjolla. He olivat valmiita maksamaan palvelusta silloin, kun hevonen hoitoa tarvitsee.

Yrittäjien mukaan nykyisin on myös paljon hevosenomistajia, joilla ei ole monen vuoden kokemusta alalta. Tämän takia olisi hyvä, että ammattiapua olisi mahdollisimman paljon ja helposti saatavilla, jolloin uusia hevosenomistajia ja harrastajia pystytään auttamaan.

Yksi talliyrittäjä mainitsi, että suosii eläinlääkärinä sen takia, että hän voi samalla tehdä muitakin toimenpiteitä kuten rokottaa. Hammasteknikoita voi myös olla vaikea tavoittaa Pohjois-Suomessa. Joskus hevosen suu on niin kipeä, että rauhoitus on pakollinen turvallisuuden ja työn onnistumisen takia. Suurin ero onkin, että vain eläinlääkärit saavat rauhoittaa hevosen suonensisäisesti. Hyvällä hevosenkäsittelytaidolla pääsee kuitenkin pitkälle

6.2.4 Hammashoidon taso Suomessa

Haastateltavat olivat lähes yksimielisiä siitä, että tietoisuus hammashoidon tärkeydestä on lisääntynyt hevosenomistajien keskuudessa ja nykyinen hammashoidon taso on hyvä. Hammashoidon merkitys ja vaikutukset hevosen hyvinvointiin on alettu ymmärtämään paremmin. Samalla hammashoitajien ammattitaito on lisääntynyt. Eläinlääkäreiden lisäksi on hammashoidon spesialisteja. Vain yksi talliyrittäjä oli sitä mieltä, että hammashoito ei ole muuttunut, mutta hevosten hammasongelmat ovat lisääntyneet runsaan teollisen rehun syönnin vuoksi

Yhden yrittäjän mielestä Ruotsissa leikkaukset ovat edellä ja muualla Euroopassa tehdään kaikenlaisia toimenpiteitä huippuhevosille. Tavallisille ”puskahevosille” ei kannata kalliita operaatioita tehdä. Suomessa saisi olla enemmän osaamista, etenkin Pohjois-Suomessa, ratkomassa hammashoidon haastavampia ongelmia.

Toiset yrittäjät olivat kuitenkin sitä mieltä, että Suomessa hammashoidon taso on aika korkea. Suomessa on hyvin hoidetut hampaat hevosilla. Ulkomailta, kuten Virosta, Latviasta ja Puolasta tulleilla hevosilla on aina ollut paljon hoitamista hampaissa. Lisäksi esimerkiksi kuolainten käytöstä kilpailuissa ollaan todella tarkkoja. Kovin kovia kuolaimia ei Suomessa saa kilpailuissa käyttää.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Hammasongelmat

Yleisimmät hammasongelmat hevosilla ovat ehdottomasti hammaspiikit, jotka on kohtuullisen helppo raspata pois. Lisäksi on kiinnijääneitä maitohampaan palasia sekä sudenhampaiden poistoa. Nämä toimenpiteet vaativat kivunlievitystä, joten ilman eläinlääkärin tutkintoa näitä olisi mahdoton hoitaa.

Haastavia hammasongelmia ovat sellaiset vaivat, jotka vaativat kirurgisia toimenpiteitä. Haasteita aiheuttaa myös perinteinen hammashuolto eli piikkien raspaaminen. Joskus piikit voivat olla hyvin hankalassa paikassa, ja voi olla vaikea nähdä suuhun kunnolla. Hampaita hoitaessa täytyy siis olla asianmukainen ja laaja valikoima instrumentteja. Kaikki eläinlääkärit kertoivat rauhoittavansa hevosen. Talliyrittäjien mukaan monet heidän hevosistaan on mahdollista ja turvallista hoitaa ilman rauhoitustakin. Rauhoitus ei liene niin välttämätöntä työn onnistumisen kannalta kuin eläinlääkärit kertovat.

Mahdollisten hammasongelmien tunnistaminen hevoselta voi olla vaikeaa. Oireet eivät aina ole yksiselitteisiä ja ne voivat johtua muustakin kuin suun kipuilusta. Pitkään alalla työskennelleet talliyrittäjät osaavat kuitenkin kokemuksen perusteella lähteä kartoittamaan mahdollisia syitä. Usein hampaiden tarkistaminen onkin melkein ensimmäisiä toimenpiteitä, joka oireilevalle hevoselle tehdään. Harvinaisia hammasongelmia ei ole kovin runsaasti esiintynyt yrittäjien hevosilla. Hammaspiikkien lisäksi hevosilla on ollut kariesta, lohjenneita hampaita, sudenhampaita sekä rakoja hampaiden välissä. Näihin vaivoihin on kuitenkin saanut aina apua.

Hampaiden hoitoväli hevosilla vaihtelee yksilöllisesti riippuen hevosen hampaiden kunnosta ja terveydentilasta. Useilla hevosilla hampaiden tarkastaminen ja huoltaminen kerran vuodessa on riittävää. Jos hampaissa esiintyy enemmän ongelmia, voi hampaat joutua hoitamaan kaksi kertaa vuodessa tai jopa kolmen kuukauden välein. On siis täysin yksilöllistä, kuinka usein hevoset tarvitsevat hampaiden tarkastuksen. Talliyrittäjien hevosten hampaat hoitaa pääosin eläinlääkäri. Hammasteknikoita ei ole Suomessa monta, joten on luonnollista, että yleisin hampaiden hoitaja on eläinlääkäri. Hammasteknikoille löytyisi varmasti töitä, jos heitä työskentelisi Suomessa enemmän.

7.2 Hammashoito

Hampaiden hoitaminen ja suun ja hampaiden terveydestä huolehtiminen on eläinlääkäreiden mukaan yksi perusasioista, jonka täytyy olla kunnossa. Osaajia tälle alalle siis tarvitaan, sillä tietoisuus kasvaa koko ajan ja samaa vauhtia kasvaa myös osaavien hammashoitajien palvelujen kysyntä. Hammashoidon opetus eläinlääkäreiden koulutuksessa jää melko suppeaksi. Jos alalla haluaa kehittyä ja hammashoitoon erikoistua, täytyy kouluttautuminen hoitaa itse ja melko pitkälle ulkomailla. Suomessa ei alan vahvoja osaajia siis ole vielä monta.

Mielipide hammasteknikoista on talliyrittäjien ja eläinlääkäreiden keskuudessa positiivinen. He kuitenkin huomauttavat, että olisi hyvä suosia suomalaisia tekijöitä, koska Suomesta löytyy ammattitaitoisia hammashoitajia. On myös huomioitava, että hammasteknikko-ammattinimikkeen käyttämiselle ei ole mitään kriteerejä. Hammasteknikko-nimikkeen käyttäminen ei siis vielä kerro henkilön ammattitaidosta alalla. Suomen taso hammashoidon osalta on kuitenkin heidän mukaansa vertailukelpoinen ja kehitystä tapahtuu koko ajan.

Tietoisuus hampaiden hoidon tärkeydestä ja merkityksestä on lisääntynyt hevosenomistajien keskuudessa. Hammashoidon taso on myös noussut. Ammattitaitoisia hoitajia löytyy aikaisempaa enemmän. Osa talliyrittäjistä oli kuitenkin sitä mieltä, että taso ja osaaminen eivät ole vielä riittävää etenkin Pohjois-Suomessa vaan osaavia ammattilaisia tarvittaisiin lisää. Yksi haastateltavista mainitsi myös, että etenkin sopivien kuolainten löytämiseen olisi hyvä olla enemmän apua tarjolla muualtakin kuin myyjiltä, joilla on vahvasti taloudellisen edun tavoittelu mukana. Suomen tason hampaiden hoidon osalta arveltiin olevan vertailukelpoinen muihin Euroopan maihin. Hammashoitoon on alettu kiinnittämään enemmän huomiota viime vuosina. Hammashoito onkin kehittynyt paljon ja kehittyä koko ajan.

Useimmat talliyrittäjät hoidattivat hevostensa hampaat eläinlääkärillä. Yksi syy eläinlääkärin suosimiseen oli se, että eläinlääkäri pystyy samalla hoitamaan esimerkiksi rokotuksen, tai jos hevosilla esiintyy muita vaivoja. Talliyrittäjät olivat yhteisesti sitä mieltä, että tarvetta on suun ja hampaiden hoidon erikoisosaamiseen. He olivat myös halukkaita hoidattamaan hevosten hampaat hammashoidon ammattilaisella, jos hevosella esiintyy tarve tällaiseen.

7.3 Hammashoidon mahdollisuudet

Haastatellut talliyrittäjät olivat sitä mieltä, että osaavien hammashoitajien lisääntyminen markkinoilla olisi hyvä asia. Moni heistä kuitenkin käytti eläinlääkärin palveluita. Eläinlääkärit taas suorittivat hampaiden hoidon usein tallilla paikan päällä.

Hammasteknikko voisi työskennellä yhdessä eläinlääkärin kanssa, jos mahdollinen yhteistyökumppani löytyisi. Tässä tapauksessa eläinlääkäri voisi suorittaa kivunlievityksen sekä rauhoituksen, mutta hänen ei tarvitsisi keskittyä itse hampaiden hoitamiseen. Kirurgiset toimenpiteet hoitaisi luonnollisesti eläinlääkäri.

Myös kiertävällä hammasteknikolla voisi olla mahdollisuuksia pärjätä markkinoilla. Hammasteknikon pitäisi kuitenkin olla osaava ja hyvin koulutautunut, sekä omata hyvät hevosenkäsittelytaidot pärjätäkseen alalla. Monen hevosen hampaat voi hoitaa ilman rauhoitusta, jos hevosia osaa käsitellä oikealla tavalla ja rauhallisesti.

8 POHDINTA

Tietoperustan mukaan hevosilla voi esiintyä monia erilaisia ongelmia hampaissa. Tyypillisimmät ongelmat ovat kuitenkin hammaspiikit ja sudenhampaat. Muiden hammasongelmien esiintyvyys on melko harvinaista.

Haasteita hammashuollossa voi aiheuttaa jo perinteinen hammashuolto, koska aina ei ole helppo nähdä suuhun hyvin. Tilanteessa, jossa hevosen suu on erittäin kipeä, esimerkiksi tulehtunut, voi olla tarpeen antaa kivunlievitystä ennen kuin suuhun voi edes koskea. Vanhoilla hevosilla haasteita aiheuttaa se, että hampaat voivat olla jo hyvin kuluneet. Piikkien raspaamisessa täytyy olla todella huolellinen, koska hampaissa ei ole enää varaa kulua samalla tavalla kuin nuoremmilla hevosilla.

Eläinlääkärit olivat suopeita hammasteknikoiden työskentelyä kohtaan, mutta olivat sitä mieltä, että kivunlievitystä vaativia toimenpiteitä ei saa tehdä ilman kivunlievitystä. Hammasteknikko-nimitys ei kuitenkaan kerro vielä hampaiden hoitajan pätevyydestä, koska nimikkeelle ei ole laadittu mitään kriteerejä. Käytännössä siis kuka tahansa voi kutsua itseään hammasteknikoksi.

Tulevaisuudessa hevoshammasteknikko voisi työskennellä yhteistyössä hevosklinikan kanssa samoissa tiloissa. Tällöin eläinlääkäri voisi hoitaa toimenpiteet, joihin hammasteknikolla ei ole valtuuksia. Eläinlääkäri puolestaan voisi keskittyä muihin toimenpiteisiin, kun hammashuolto olisi hammasteknikon vastuulla. Haasteena kuitenkin on yhteistyökumppanin löytäminen.

Eläinlääkärit olivat vastahakoisia haastattelun suhteen. Tarkoituksena oli haastatella viisi eläinlääkäreitä, mutta haastateltavia ei löytynyt tarpeeksi. Eläinlääkäreitä oli myös vaikea tavoittaa, koska usein eläinlääkärit työskentelevät klinikan yhteydessä, jolloin eläinlääkäreiden yhteystietoja oli vaikea löytää.

Talliyrittäjät olivat suopeampia haastattelun suhteen. Myös talliyrittäjiä oli tarkoitus haastatella viisi, mutta vastausten samankaltaisuuden takia yhdestä lisähaastattelusta ei olisi ollut merkittävää hyötyä työn kannalta. Opinnäytetyöhön haastateltiin siis yhteensä neljää talliyrittäjää.

Työn rajaaminen oli haastavaa, koska aihe oli mielenkiintoinen ja siitä olisi voinut kirjoittaa paljon enemmän. Opinnäytetyön tarkoituksen kannalta ei kuitenkaan ollut kannattavaa tehdä työstä liian

laajaa. Haastattelut opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä oli hyvä valinta, koska tällä tavoin saatiin haastateltavien todellinen mielipide asiasta. Esimerkiksi lomakekysely ei olisi tässä tapauksessa antanut niin kattavasti tietoa aiheesta.

Opinnäytetyön tavoite toteutui hyvin. Työ selvensi hammashoidon tilannetta Suomessa sekä eläinlääkäreiden ja talliyrittäjien ajatuksia hammasteknikoiden työskentelystä. Myös haastateltavat mainitsivat opinnäytetyön olevan tarpeellinen, koska asiaan ei ole mitään selkeää linjausta. Yrityksen perustamisen pohjatyönä opinnäytetyö on todella hyödyllinen ja sitä voidaan hyödyntää yrityksen toimintaa suunnitellessa.

LÄHTEET

Heiskanen, M. 2012. Tietopankki. Viitattu 3.5.2017, <http://hirnuvahammas.fi/tietopankki.htm>

Hevari. 2018. Hampaiden raspaus. Viitattu 10.3.2018, <https://www.hevari.fi/hevostarvikkeet/terveydenhoito/hampaiden-raspaus.html>

Higgins, G. & Martin, S. 2012. Kuinka hevonen toimii: visuaalinen opas hevosen anatomiaan. Suom. N. Mäki-Kihniä, Helsinki: Readme.fi.cop.

Horze. 2018. Classic hammasraspi. Viitattu 6.4.2018, <https://www.horze.fi/ty%C3%B6kalut/classic-hammasraspi/25300.html>

Kurenlahti, V. 2014. Hevosen poskihampaiden yleisimmät patologiset muutokset ja niiden esiintyminen suomalaisilla hevosilla. Lisensiaatin tutkielma. Kliinisen hevos- ja pieneläinlääketieteen laitos. Eläinlääketieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Viitattu 3.5.2018, <https://www.google.com/search?q=hevosen+hampaan+rakenne&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b>

Pehkonen, J. 2017. EOTHR- etenevä, yleinen ja kivulias hammassairaus. Viitattu 1.5.2018, <http://hevosesihyvaksi.fi/tietoiskut/eotr-eteveva-yleinen-ja-kivulias-hammassairaus>

Porvoon hevostlinikka. Facebook-sivut. Viitattu 20.3.2018, https://www.facebook.com/pg/porvoonhevostlinikka/photos/?ref=page_internal

Ramey, D. 2015. Does My Horse Need to Get His Teeth Floated? Viitattu 10.5.2017, <https://www.doctorragey.com/does-my-horse-need-to-get-his-teeth-floated/>

Savolainen, A. 2016. Hevosten hammashoitoa on vähätelty. Maaseudun tulevaisuus. Viitattu 10.3.2018, <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/suomalainen-maaseutu/hevosten-hammashoitoa-on-v%C3%A4h%C3%A4telty-1.145897>

Sjöholm, A. 2010. Hevosen hampaat huollettava säännöllisesti. Pro Hevonen 1-2/2010. Viitattu 1.5.2018, www.virtuaali.info/opetusmaatilat/1/image/students/file/prohevonen_1_2010.pdf

Tuomola, K. 2017. Hammashoito. Viitattu 21.4.2017, <https://www.heppalaakari.fi/hammashoito/>

Vetman. 2018. Hammashuolto, huuhteluruiskut. Viitattu 6.4.2018, <http://www.vetman.fi/index.php?id=128>

VETOutlet. 2016. Hammaspihdit, hevosille. Viitattu 2.5.2018, <http://vetoutlet.fi/hammaspihdit-hevosille.html>

Warren, D. 2014. Texas Equine Dentistry Blog. Archive for the case studies category. Viitattu 10.3.2018, <http://www.texasequinedentist.com/blog/category/case-studies/>